

DOI: <https://doi.org/10.59295/DIA.S.2023.1.10>

CZU: 94(478)1918:663.97(091)

Orcid ID: 0009-0007-5115-5589

Liantul social

ASPECTE PRIVIND SOCIETATEA BASARABEANĂ ÎN CORESPONDENȚA PREȘEDINTELUI CONSILIULUI DE MINIȘTRI, ALEXANDRU MARGHILOMAN (MAI-IULIE 1918)

Daniel Silviu NICULAE

Doctor în științe militare, vicepreședinte al Asociației Istorice „Dimitrie Cantemir” – ASIC.

Domenii de interes: istorie militară, istorie urbană, istoria Basarabiei.

Cărți publicate: *Romanian military art during the second Balkan war (1913)*, Lap Lambert Academic Publishing, Londra, 2017.

1918. Reintrarea României în război, Editura Miidecărți, Bragadiru, 2018.

Aspecte privind Societatea Basarabeană în corespondența Președintelui Consiliului de Miniștri, Alexandru Marghiloman (mai-iulie 1918)

Rezumat. Odată cu unirea cu Basarabia, guvernul român a preluat o administrație teritorială influențată de regimul țarist și apoi de evenimentele care au avut loc după revoluția bolșevică din 1917. Dacă administrația centrală a țării se desfășura prin Consiliul de țară (puterea legislativă) și Consiliul de Miniștri (puterea executivă), la nivel de județ, comună sau sat, administrația locală era reprezentată prin numeroase comisii și comitete.

Guvernul Alexandru Marghiloman a fost primul care a început procesul de implementare a principiilor administrației românești.

Cuvinte-cheie: Basarabia, Alexandru Marghiloman, administrația românească, agricultura, tutun.

Aspects Regarding the Bessarabian Society in the Correspondence of the President of the Council of Ministers, Alexandru Marghiloman (May-July 1918)

Abstract. With the Union with Bessarabia, the Romanian government took over a territorial administration influenced by the tsarist regime and then by the events that took place after the Bolshevik revolution in 1917. If the central administration of the country was carried out through the Country Council (legislative power) and the Council of Ministers (executive power) at the county, commune or village level, the local administration was represented by numerous commissions and committees.

The Alexandru Marghiloman government was the first to start the process of implementing the Romanian administration's principles.

Keywords: Bessarabia, Alexandru Marghiloman, Romanian administration, agriculture, tobacco.

Revoluția bolșevică din anul 1917 a spulberat fărâma de unitate politică a Imperiului Țarist, măcinat de ample mișcări sociale, situație internă care a facilitat emanciparea națională și politică a popoarelor aflate sub stăpânirea rusă, care au început lupta pentru drepturile lor.

Primele manifestări libere ale moldovenilor, în care au cerut autonomia Basarabiei, au avut loc după revoluția rusă. De la început, conform documentelor epocii, au fost împotriva cererilor lor, cadeții, social-revoluționarii, social-democrații și evreii. Cei din urmă admiteau o autonomie culturală, nu însă una politică [1, f. 14].

În Basarabia, prima formațiune politică, care a declanșat o puternică mișcare socială pentru redobândirea drepturilor naționale și politice a fost Partidul Național Moldovenesc care s-a constituit la 3 aprilie 1917. Programul politic al acestui partid prevedea, printre alte obiective principale, în primul rând, autonomia Basarabiei și constituirea Sfatului Țării. Alături de această formațiune politică, în lupta împotriva diferitelor centre de putere fidele intereselor Petrogradului care se manifestau cu un anumit impact în cadrul societății publice basarabene, au fost atât organizațiile militarilor moldoveni, cât și alte organizații sau forțe care reprezentau diferite clase sociale și profesionale. Toate aceste forțe reprezentative ale societății basarabene, așa aminti în acest context Comitetul Central Moldovenesc (organizație a militarilor moldoveni), au organizat, la 20 octombrie 1917, Congresul Ostășesc Moldovenesc în cadrul căruia participanții au proclamat vehement autonomia Basarabiei și au hotărât unanim constituirea Sfatului Țării, ale căror prime ședințe de lucru au avut loc la 21 noiembrie 1917 [2, p. 23-24].

În componența Sfatului Țării au intrat 150 de membrii, dintre care 70% îl reprezentau deputații moldoveni, iar 30% – minoritățile etnice, constituindu-se în același timp mai multe fracțiuni, cea mai reprezentativă a fost Blocul Moldovenesc, în cadrul căruia activau deputații aleși din partea congresului militar, Partidului Național Moldovenesc, o parte dintre reprezentanții Consiliului Gubernial al Țăranilor și a altor organizații profesionale, obștești și

culturale. Minoritățile erau prezente prin etnici bulgari, armeni, polonezi, evrei și germani. Exista și o fracțiune socialistă. Sub președenția lui Ion Inculeț, delegații Sfatului Țării au proclamat la 2/15 decembrie 1917, Republica Populară Moldovenească autonomă, ca parte a unui proiect politic reprezentând o federație de state democratice, scenariu spulberat însă de evoluția evenimentelor politice din Rusia [3, p. 484].

O scurtă istorie a integrării teritoriale și administrative a Basarabiei

Nu ne-am propus să relatăm despre zbu-ciumatul proces al integrării teritoriale a Basarabiei în cadrul statului român, pentru abordarea acestui subiect au fost tipărite mai multe lucrări științifice, ci doar să punctăm câteva date importante care au precedat unirea Basarabiei cu România.

Prin urmare, lovitura de stat din 25 octombrie/7 noiembrie 1917, organizată de bolșevici, prin care au reușit să preia puterea în Rusia, a avut ca efect instalarea haosului politic, social și economic atât în interiorul acesteia, cât și în teritoriile fostului Imperiu Țarist. În acest context și pe fondul cererii reprezentanților populației minoritare în zemstva județului Cetatea-Albă, sub influența unor emisari din partea Radei Centrale de la Kiev, de alipire a acestui județ la Ucraina și a jafurilor trupelor ruse prezente pe frontul românesc și nu numai, demobilizate și dezorganizate, integritatea teritorială a Republicii Populare Moldovenești era amenințată [2, p. 26].

Situația, de fapt, a impus acordarea unor prerogative exclusive Sfatului Țării în baza căro-ra, la 23 decembrie/5 ianuarie 1917, Pantelimon Erhan, președintele executivului, împreună cu Vladimir Cristi, director general interne, și Ion Pelvan, director general externe, au semnat o scrisoare adresată ministrului de război român, Constantin Iancovescu, prin intermediul căreia solicitau prezența la Chișinău a unui regiment transilvănean. Cererea a fost aprobată și astfel regimentul format la Kiev din prizonierii ardeleni prinși de ruși a fost desemnat să se deplaseze la Chișinău cu misiunea de a asigura paza depozitelor produselor de primă necesitate [4, p. 157].

Prezența Secției de Front a Rumcerodu-lui de la Odesa [5] la Chișinău a făcut ca propaganda antiromânească să aibă efect în rândurile forțelor ruse staționate în Basarabia, contribuind astfel la promovarea intereselor bolșevice.

În acest context intern, Sfatul Țării a decis alcătuirea a două delegații a căror mandant era, pe de o parte, să susțină interesele Republicii Populare Moldovenești în cadrul negocierilor de pace de la Brest-Litovsk, iar pe de altă, să poarte discuții la Kiev pentru stabilirea de comun acord cu partea ucrainiană a clauzelor unui tratat de asistență economică, politică și militară. Aplicarea planurilor propuse de executivul basarabean s-a complicat în momentul în care, la 6/19 ianuarie 1918, au ajuns în gara Chișinău forțele ardelenene care trebuiau să pună în executare misiunea ordonată de ministrul de război, Constantin Iancovescu. Cu o zi înainte, respectiv, 5/18 ianuarie 1918, guvernul sovietic a rupt relațiile diplomatice cu România, moment pe care trupele ruse din Chișinău l-au interpretat ca pe o declarație de război, prin urmare, au atacat regimentul ardelen de dezarmându-l, în timp ce amenința Sfatul Țării de colaborare cu guvernul român [2, p. 29].

Evident, în aceste condiții cele două delegații nu și-au atins obiectivele propuse. La Kiev, deși delegația basarabeană a ajuns, situația internă era inflamabilă pe fondul amenințării bolșevice, fapt pentru care discuțiile bilaterale au fost amânate iar plecarea celeilalte delegații la Brest-Litovsk nu a mai fost văzută ca o alternativă viabilă.

Sub amenințarea bolșevică, Sfatul Țării a decis trimiterea a trei delegații pe rute diferite la Iași, pentru a solicita ajutor armat României, în timp ce Consiliul directorilor generali a expediat două telegrame comandantului Frontului Român, generalului Șerbaciov, prin care cereau trupe ruse disciplinate în Chișinău. În realitatea, cererea era tardivă. Trupele ruse dezorganizate jefuiau și nu se mai supuneau ierarhiei și ordinelor militare. Singurele efective care puteau asigura stabilitatea în regiune erau trupele române, fapt pentru care, la sugestia comandantului rus, Guvernul România, cu aprobarea Marilor Puteri, a hotărât prezența armatei

române în Basarabia. În seara zilei de 13/26 ianuarie, trupele române comandate de generalul Broșteanu au intrat în Chișinău [2, p. 30].

La 24 ianuarie/6 februarie 1918, Sfatul Țării a adoptat Declarația de independență a Republicii Democratice Moldovenești (RDM). La 3/16 martie 1918, a fost prezentată adunării generale o moțiune semnată de către 18 reprezentanți ai țăranilor în zemstva județului Bălți, prin care au cerut, în numele acestei unități administrative basarabene, unirea cu România, moțiune care urma să fie adusă la cunoștința Sfatului Țării pentru a fi proclamată în numele basarabenilor. Basarabia se mișca. La 4/17 martie 1918, marii proprietari basarabeni, care participau la adunarea generală a zemstvei, au cerut și ei unirea cu România, ocazie cu care a fost lansat un apel în acest sens, care să străbată întregul teritoriu al Basarabiei de la Hotin până la Ismail. În același spirit, la 6/19 martie 1918, Uniunea marilor proprietari basarabeni a prezentat un memoriu regelui Ferdinand, la Iași, în care susținea unirea cu Patria-Mamă. Într-un al doilea memoriu, transmis de aceeași Uniune, s-a propus desființarea Sfatului Țării și organizarea unei administrații militare care să mențină ordinea și liniștea publică. La 16/29 martie 1918, Sfatul Țării a votat o declarație prin care respingea pretențiile teritoriale ale Ucrainei respingând intențiile și planurile expansioniste ale acesteia [2, p. 39-41].

Treptat, adunările generale ale zemstvelor județelor Orhei și Soroca, ale căror reprezentanți acoperau mai multe clase sociale, s-au pronunțat pentru unirea cu România, astfel încât, având ca punct de pornire aceste reuniuni ale zemstvelor alese în baza votului universal reglementat în anul 1917, societatea basarabeană se maturiza discret, însă liderii politici aveau misiunea de a pune în aplicare o dorință care mocnea în sufletul tuturor românilor de peste Prut.

Prezenți la Iași, la 20 martie/3 aprilie 1918, Ion Incuț și D. Ciugureanu au fost informați că reprezentanții Puterilor Centrale nu i-au acceptat la negocierile pentru pace ale republicii basarabene, discuții care aveau loc la București – destinația lor finală. Între timp, guvernul român i-a anunțat că accepta cererea de unire a

Basarabiei cu România. În cadrul întâlnirii cu prim-ministrul Alexandru Marghiloman, din data de 21 martie/4 aprilie 1918, Inculeț a propus unirea cu autonomie deplină, iar Ciugureanu și Halippa - unirea necondiționată [2, p. 42].

Reîntorși la Chișinău, cei trei lideri basarabeni au prezentat deputaților din Sfatul Țării punctul de vedere al României în privința unirii, fapt pentru care majoritatea deputaților s-au pronunțat pentru înfăptuirea acesteia. Prin urmare, primul-ministru Alexandru Marghiloman a solicitat liderilor basarabeni, în cadrul ședinței Consiliului de Miniștri de la 23 martie/6 aprilie 1918, conceperea actului unirii. În timp ce Pantelimon Halippa a răspuns pozitiv, Ciugureanu a propus ca guvernul român să țină cont de părerea lui Ion Inculeț, care avea o rețineră față de politica germanofilă a lui A. Marghiloman, fapt pentru care a solicitat garanții din partea Puterilor Centrale pentru ca actul unirii să nu fie contestat de Antanta [2, p. 43].

În acest context a avut loc sosirea în Chișinău, la 26 martie/8 aprilie 1918, a prim-ministrului Alexandru Marghiloman, însoțit de mai mulți demnitari români și personal administrativ (Ministrul de război, Hârjeu; I. Mitileneu, secretarul general de interne; C. Garoflid, secretarul general al agriculturii și domeniilor; A. Corteanu, secretarul general al agriculturii). Pe parcursul zilei, delegația română a avut mai multe întâlniri cu reprezentanții clerului ortodox, membrii guvernului, marii proprietari și cu liderii comunităților minoritare, din care a rezultat fără echivoc că unirea era dorită de societatea basarabească, fapt reflectat și în cadrul ședinței solemne a Sfatului Țării, din 27 martie/9 aprilie 1918 [4, p. 16].

În această zi memorabilă, prim-ministrul Alexandru Marghiloman a citit de la tribuna Sfatului Țării, declarația guvernului român prin care a reamintit acceptarea unirii Basarabiei cu România, după care, împreună cu membrii delegației, a părăsit clădirea, lăsându-i pe deputații basarabeni să-și hotărască destinul țării. În cadrul discuțiilor, a fost citită, de către Ion Buzdugan și V. Cijevski, rezoluția Blocului Moldovenesc care se pronunța categoric pentru unirea

Republicii Democratice Moldovenești pentru totdeauna cu România. Pentru, au votat 86 de deputați, 3 au fost împotriva iar 36 s-au abținut. Invitați să revină în clădirea legislativului basarabean, demnitarilor români, conduși de prim-ministrul Alexandru Marghiloman, li s-a citit de către Ion Buzdugan *Declarația de unire a Republicii Democratice Moldovenești cu România*. Oficialii români au luat act de voința deputaților și au acceptat în spirit, cuget și literă condițiile unirii Basarabiei cu România [2, p. 45-47].

La 9/22 aprilie 1918 unirea Basarabiei cu România a fost ratificată prin Decret Regal.

Un crâmpeli din realitatea basarabească. Industria tutunului în timpul guvernului Alexandru Marghiloman

În primăvara anului 1918, agricultura basarabească beneficia de o practică rudimentară și insuficient reglementată. Administrarea acestei ramuri a economiei era haotic organizată fiind exercitată de diferite instituții din timpul regimului țarist, a căror adaptare la noile condiții politice apărute după revoluția bolșevică a avut un succes parțial. În comune și sate existau diferite comisii și comitete care încercau să implementeze fără succes noul curent democratic din economia basarabească, caracterizată de o autonomie administrativă și politică locală [6, f. 65].

La 8 iunie 1918, Societatea Centrală a Proprietarilor de Pământ ai Basarabiei a transmis o scrisoare Președintelui Consiliului de Miniștri, Alexandru Marghiloman, prin care aducea la cunoștința acestuia aprobarea unui ordin dat de Directoratul de Finanțe basarabean în privința rechiziționării depozitelor de tutun, măsură descrisă într-un articol apărut în Nr. 114 al ziarului „Sfatul Țării”, din 27 mai 1918.

Autorul articolului menționa faptul că principalul izvor juridic al acestui ordin era Decretul Regal Nr. 1188, apărut la 17 mai 1918. Potrivit acestui ordin, în Basarabia toate depozitele de tutun erau rechiziționate pentru nevoile statului, fiind plătit un preț negociat și stabilit de comun acord cu proprietarii acestor depozite.

La scurt timp de la apariția articolului, Societatea Centrală a Proprietarilor de Pământ

a convocat o ședință la care au participat atât proprietarii de pământ, cât și plantatorii de tutun. În această ședință s-a hotărât ca Societatea Centrală să reprezinte și să apere drepturile și interesele industriei de tutun, în special cele ale plantatorilor de tutun. Prima problemă discutată și votată pentru a fi susținută de Societate a fost încetarea rechiziției de tutun, și restabilirea comerțului liber și a exportului de tutun conform legislației încă în vigoare în Basarabia.

În ședința din 5 iunie 1918, Comitetul Societății a ajuns la concluzia că unirea Basarabiei cu România îi garanta autonomia, prin urmare, legile Basarabiei puteau fi schimbate numai de Parlamentul României din care urmau să facă parte, conform punctului 2 și 5 din actul unirii, din 17 martie 1918, și reprezentanții Basarabiei [6, f. 65].

Dorința unanimă a participanților la această ședință era ca noile dispoziții ale ordinului emis de Directoratul de Finanțe să fie schimbate, atât din motive juridico-politice, cât și din punct de vedere economic; cultura de tutun fiind una dintre cele mai greu de întreținut, scumpă și specială prin cunoștințele necesare obținerii unei recolte bune și eficiente din punct de vedere economic.

Industria tutunului din Basarabia a fost suspusă unei constrângeri asemănătoare de Imperiul Țarist în anul 1870, fapt care a influențat negativ această ramură a economiei basarabene.

Societatea Proprietarilor de Pământ din Basarabia atrăgea atenția prim-ministrului Alexandru Marghiloman asupra circulației și încasărilor de valută străină generate în special de exportul tutunului și, în general, al produselor agricole și pomicole basarabene, așa cum erau, de exemplu, fructele proaspete sau uscate. Un alt produs de top la export era vinul. Până la data de 28 mai 1918, producători mari și mici de tutun au acționat în deplină credință că prețul vânzării urma să fie stabilit de piața liberă influențată de cerere și ofertă [6, f. 66].

În contextul preconizatelor rechiziții, existau însă semnale din teritoriu că, deja, ordinul era pus în aplicare în anumite localități; reprezentanții industriei tutunului erau îngrijorați

de impactul acestora asupra economiei basarabene pe fondul distrugerilor suferite de gospodăriile sătești și furtul masiv al recoltelor agricole anterioare acestei inițiative legislative a Directoratului de Finanțe.

În concluzie, Societatea Proprietarilor de Pământ din Basarabia pleda pentru o perioadă de tranziție legislativă, pentru a da posibilitatea producătorilor de tutun de a se adapta la schimbările legislative viitoare [6, f. 67].

Petiția proprietarilor de pământ din Basarabia a fost redirecționată către Ministerul de Finanțe. La 2 iulie 1918, Regia Monopolurilor Statului din cadrul Ministerului de Finanțe a transmis Comisarului General din Basarabia, generalului Arthur Văitoianu, un punct de vedere semnat de ministrul de finanțe, Mihai Seulescu, cu privire la problema rechizițiilor [6, f. 67].

Potrivit acestui document, producția culturii de tutun din Basarabia, din vara anului 1918, „era insuficientă consumului intern cu atât mai mult exportului, fiind acaparată de speculatori care urmăresc venituri mari în dauna producătorilor de tutun. Statul român a cumpărat o mare cantitate din producția de tutun cu un preț de 200 lei/pudul [7], preț la care cultivatorii au fost mulțumiți. Există în arhiva ministerului peste 80 de oferte din partea diferiților deținători de tutun pentru care cereau între 200 și 250 de lei pudul de tutun, oferte considerate de noi ca fiind scumpe. Domnul inspector Lucaciu vă poate pune la dispoziție aceste oferte. Astăzi acești cultivatori auzind de perspectivele care s-ar oferi deținătorilor de tutun, în eventualitatea unui export, au, pe cât sunt informat, intenția de a se agita găsindu-se drept cuvânt nedreptățiți dacă tutunul cedat de ei cu 200 lei pudul ar aduce în mâinile terților cumpărători beneficii duble sau triple. Cererea societății proprietarilor este dar nu numai prejudiciabilă intereselor populației și statului dar și nedreaptă căci ar da o primă legală speculei câtorva favoriți în dauna celor mulți pe care i-ar nemulțumi cu drept cuvânt. Este de altfel foarte caracteristic faptul invocat că prețurile care până la 19 mai 1918 mulțumea pe vânzătorii, de vreme ce avem foarte multe oferte în acest sens, au crescut a doua zi și chiar după apariția

Înaltului Decret Regal de rechiziție până la triplu și quadruplu. Oricum ar fi, prețurile enorme ce se zice că se oferă dincolo de piață, nu pot priva populația română de tutun, nici pe stat de rezervele lui, iar Înaltul Decret din 17 mai 1918 se va aplica fără ezitare. Dacă acest Decret găsește că prețurile se vor fixa în înțelegere cu vânzătorii, motivul este că nu am vrut să facem nicio presiune asupra lor și se înțelege că se va avea de normă prețurile cu care am cumpărat până acum fiind chiar dispuși la nevoie să le mărim puțin. Văzând însă că imediat după apariția Decretului pretențiile de preț s-au mărit într-un mod neînchipuit, vă fac cunoscut că printr-un al doilea decret le vom fixa în mod invariabil, iar Regia va primi ordin să ridice imediat tot tutunul, căci lipsa acestuia la Regie este extremă și prezentă.

Vă rog dar, domnule Comisar General să binevoiți a pune toate acestea în vederea domnilor petiționari, însă vă rog a vă pune în contact cu adevărații cultivatori iar nu acei care pretinzând a vorbi în numele cultivatorilor reprezentă pe negustorii care au cumpărat însuși tutunul de la adevărații cultivatori. Sper, domnule Comisar General că în aceste condiții nu veți avea nici o greutate de a vă pune de acord cu reprezentanții culturii tutunului din Basarabia care vor accepta prețurile comparabile cu cele deja plătite și în acest caz s-ar putea forma o comisie mixtă compusă din domnii ingineri șefi Lucaci și Negulescu din partea noastră și din doi delegați ai vânzătorilor care de comun acord să fixeze pentru fiecare caz în parte prețurile convenabile conform calităților fiecărui caz.

Pentru nevoile Basarabiei s-a și înființat un depozit de vânzări al Regiei în Chișinău și în curând vom face același lucru în celelalte capitale de județe. Până atunci am acordat și acordăm din Iași brevete pentru vânzarea în Basarabia a produselor Regiei pe care vânzătorii și le ridică direct din Iași. În cazul în care guvernul ar găsi avantajos pentru motivul de compensații de import să permită și exportul unei oarecare cantități de tutun, măsura va fi luată de noi în mod echitabil favorizând pe fiecare vânzător în mod egal, adică repartizând proporțional asupra fiecăruia cota parte a procentului tutunului de

exportat. Statul și-ar rezerva bineînțeles alegerea mărfurilor de importat precum și modul lor de desfacere dar va ține socoteală și de nevoile industriei culturii tutunului făcând să intre în Basarabia materiile necesare acestei culturi. Propunerea ce ni se face de a aduce tutun din Basarabia căreia i s-ar da în compensație, mărfurile importate din Ucraina în schimbul tutunului basarabean este prea puțin serioasă pentru a merita vreun răspuns. Aștept cât de urgent posibil răspunsul dvs domnule comisar General făcându-vă încă odată cunoscut că am rămas fără tutun și că avem voie să ridicăm în cel mai scurt timp tutunurile aflătoare în Basarabia” [6, f. 64].

Încă din timpul Primului Război Mondial se discuta, în România, despre necesitatea unei reforme agrare, prin urmare, un prim pas în acest sens s-a făcut în vara anului 1917, când prevederile Constituției au fost modificate prin introducerea principiului de drept privind exproprierea pentru cauză de utilitate publică. Odată cu realizarea Marii Unirii, de la 1 decembrie 1918, problema reformei agrare a reapărut pe ordinea de zi a legiuitorilor români, fiind votate mai multe decrete și legi privind chestiunea agrară. Pentru Basarabia, legea definitivă a reformei agrare a fost adoptată la 13 martie 1920.

Note și referințe bibliografice:

1. Arhivele Naționale Istorice Centrale (A.N.I.C), *Fond Casa Regală, Diverse*, Dosar 12/1918.
2. Cojocaru, Gheorghe. E. *Integrarea Basarabiei în cadrul României (1918–1923)*. București: Semne, 1997.
3. Platon, Gheorghe (editor). *Istoria Românilor. De la Independență la Marea Unire (1878–1918)*, Vol. VII, Tom II. București: Editura Enciclopedică, 2003.
4. Neagoe, Stelian (coordonator). *Enciclopedia Istoriei politice a României 1859–2002*. București: Editura Institutului de Științe Politice și Relații internaționale, 2003.
5. Acronimul rusec pentru Comitetul Executiv Central al Sovietelor Frontului Român, Flotei Mării Negre și regiunii Odessa a fost un organ bolșevic revoluționar care s-a instalat provizoriu în sudul Ucrainei, și a avut competențe asupra teritoriului guberniilor Basarabia, Herson și Taurida, în contextul destrămării Imperiului Rus și a Războiului Civil Rus. A funcționat din mai 1917 până în mai 1918.
6. Arhivele Naționale Istorice Centrale (A.N.I.C), *Fond Casa Regală-Diverse*, Dosar 2/1918, fila 65.
7. Unitate rusească (din rusă „puđ”) de măsură pentru greutate, egală cu 16,38 kg.